

Titel:

Rollebaanstraat zn, Beernem. Resultaten archeologische prospectie zonder ingreep in de bodem (bureauonderzoek)

DEEL 2: Verslag van resultaten

Project

Sociale verkaveling Berenheem
Rollebaanstraat zn, B-8730 Beernem

Opdrachtgever

Vivendo cvba, Magdalenastraat 20/1
B-8200 Sint-Andries (Brugge)

Uitvoerder

Frederik Roelens

Inhoudstabel:

0. Privacy Fiche

Verslag van resultaten

I. Beschrijvend gedeelte

1. Administratieve gegevens
2. Aanleiding
3. Historisch-archeologische voorkennis
4. Onderzoeksopdracht
 - 4.1 Vraagstelling m.b.t. het onderzochte gebied
 - 4.2 Randvoorwaarden
 - 4.3 Beschrijving van de geplande werken en bodemingrepen
5. Beschrijving van de werkwijze en strategie van het vooronderzoek

II. Beoordeling

0. Fysisch-geografische situering
 - 2 Historisch-cartografische situering
 - 2.1 algemeen: het ontstaan van Beernem
 - 2.2 historische situering van het projectgebied
3. Archeologische voorkennis
4. Gaafheid van het terrein: verstoringen
5. Synthese
6. Afweging noodzaak verder onderzoek
 - 6.1 Inschatting potentieel tot kennisvermeerdering
 - 6.2 Kader exploitatie potentieel tot kennisvermeerdering
7. Samenvatting
 - 7.1 Samenvatting voor een gespecialiseerd publiek
 - 7.2 Samenvatting voor een niet-gespecialiseerd publiek
- 8 Bibliografie
- 9 Bijlagen

I. BESCHRIJVEND GEDEELTE

1. Administratieve gegevens:

<u>Beernem, Rollebaanstraat zn</u>	
Projectcode bureauonderzoek:	2016 L95
Naam aanvrager:	Frederik Roelens
Erkennings nummer:	OE/ERK/Archeoloog/2016/00105
Naam site:	Rollebaanstraat zn, Beernem: Code: BE16RO

Initiatiefnemer en zakelijkrechthouder: Vivendo cvba, Magdalenastraat 20/1, B-8200 Sint-Andries (Brugge)

Uitvoerder: AardeWerk, Raakvlak Cel Onderzoek

Auteurs: Frederik Roelens (erkend archeoloog)

Wetenschappelijk advies: niet van toepassing

Bewaring en beheer van de geregistreerde data, vondsten en stalen: Onroerend Erfgoeddepot De Pakhuizen (Raakvlak), Komvest 45, 8000 Brugge

Locatie/vindplaats: West-Vlaanderen, B-8730 Beernem, Rollebaanstraat zn.

Bounding box: NW: 78104.18m-204037.9m; NO: 78160.46m-204061.38m;
ZO: 78193.76m-204024.07m; ZW: 78121.69m- 203995.2m

Naam site Rollebaanstraat zn, 8730 Beernem

Kadaster: Beernem, afdeling 1, sectie C, perceel 222b2

Relevante termen theasuri Onroerend Erfgoed: bureauonderzoek

Periode: december 2016

Technische ondersteuning: Nico Inslegers

Archeologische verwachting: geen archeologische verwachting

Aanleiding van het onderzoek: verstoring van de bodem door aanleg wegenis en riolering

AardeWerk, Raakvlak Cel Onderzoek

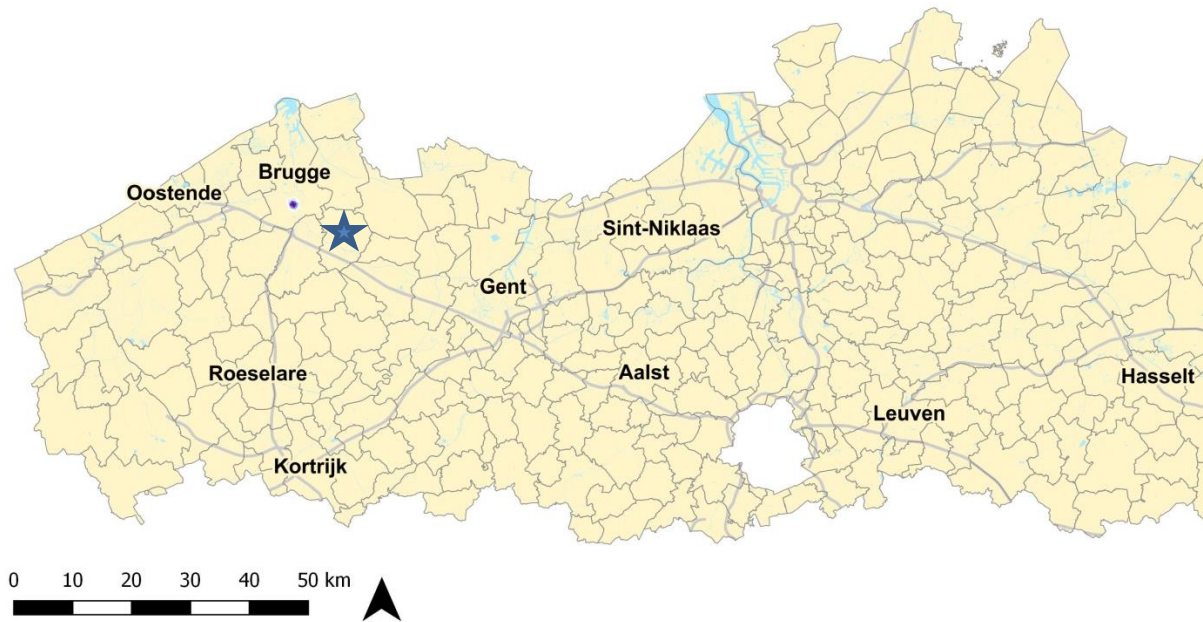
Komvest 45

8000 Brugge

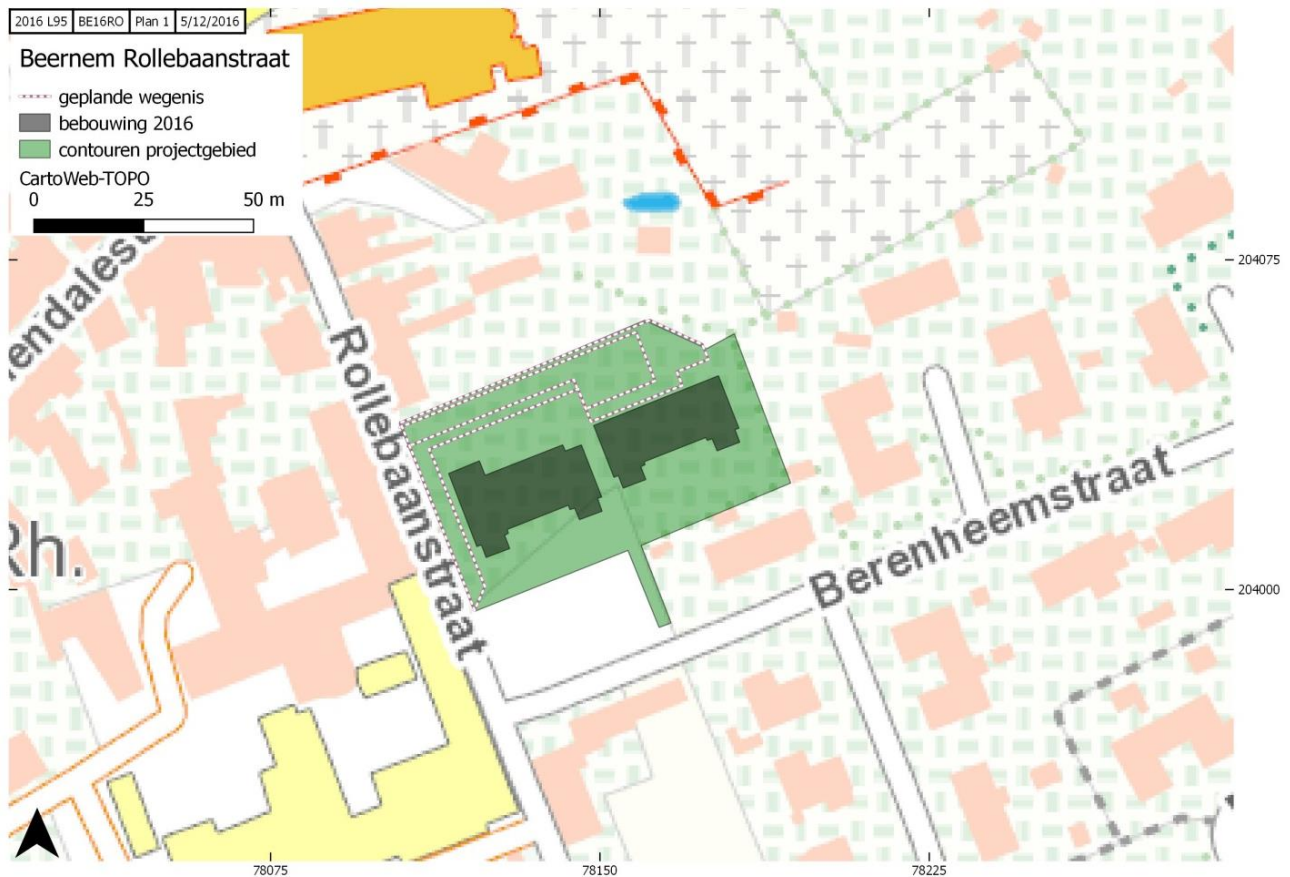
T +32 [0]50 44 50 43

E frederik.roelens@brugge.be

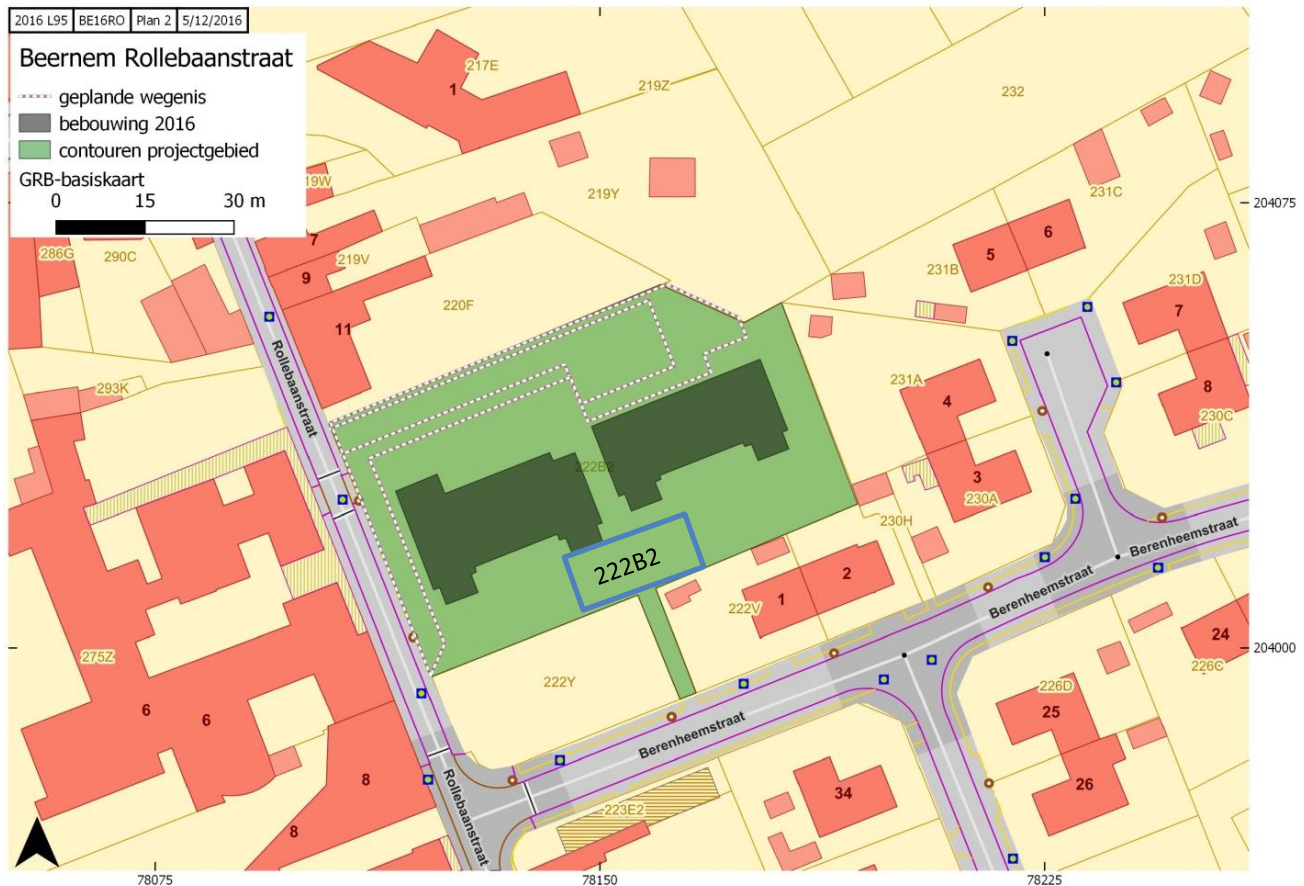
© AardeWerk-Raakvlak Cel Onderzoek. Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Raakvlak.

Figuur 1: Het projectgebied gesitueerd t.o.v. Vlaanderen (blauwe ster)

Plan 1: Het projectgebied weergegeven op de topografische kaart (groene polygoon)

Plan 2: Het projectgebied weergegeven op het GRB, met aanduiding van de kadastrale gegevens (groene polygoon).

2. Aanleiding

Deze archeologienota kadert in een geplande stedenbouwkundige aanvraag. De bouwheer, Vivendo cvba, laat op het plangebied momenteel twee sociale appartementencomplexen van 24 flats, inclusief ondergrondse parkeergelegenheid bouwen. In tweede instantie worden de bijhorende rioleringen en wegenissen gerealiseerd. Het terrein meet 3557m². Op het gewestplan is de hoofdbestemming 'woongebied'. De zuidoostelijke hoek is ingetekend als 'woonuitbreidingsgebied' (Plan 3 in bijlage).

Het projectgebied bevindt zich niet in een vastgestelde archeologische zone, een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt of in een beschermde archeologische site. De totale perceelsoppervlakte daarentegen is wel groter dan 3000 m² en de effectieve bodemingreep bedraagt meer dan 1000 m². Hierdoor is een archeologisch vooronderzoek wel verplicht volgens het nieuwe Onroerenderfgoeddecreet van 2015. Op deze basis wordt een archeologienota zonder ingreep in de bodem opgesteld.

De opmaak van deze nota gebeurt conform de *Code van Goede Praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen* (2015) en de door het Agentschap Onroerend Erfgoed verspreide bijkomende richtlijnen i.v.m. het opstellen van archeologienota's.

3. Archeologische voorkennis

Over de oudste geschiedenis van Beernem is vrij weinig gekend. Een inventarisatie van archeologische sporen zichtbaar op luchtfoto's van de Universiteit Gent, resulteerde in zo'n 1500 sporen op het grondgebied groot-Beernem, wat een uitzonderlijke sporendichtheid is voor West-Vlaanderen. Het gebied kent dan ook een lange occupatiegeschiedenis. Slechts een fractie van dit enorme potentieel is reeds opgegraven en/of bestudeerd.

In de Centrale Archeologische Inventaris worden geen sites binnen het projectgebied weergegeven. Voor een meer uitgebreide archeologische situering, wordt verwezen naar het bewuste hoofdstuk (*II.3. Archeologische situering*)

4. Onderzoeksopdracht

4.1 Vraagstelling m.b.t. het onderzochte gebied

De bedoeling van dit bureauonderzoek is om tot een waardering van het archeologisch potentieel binnen het projectgebied te komen. Op basis van verscheidene bronnen, zoals de nog aanwezige erfgoedwaarden, de landschapshistoriek, de topografie, de geomorfologie, het bodemgebruik, de vegetatie en de historische ingrepen wordt getracht hierover een uitspraak te doen.

Hierbij kunnen volgende onderzoeksvragen gesteld worden:

- wat is de landschapshistoriek van het terrein?
- hoe is het terrein gebruikt geweest?
- speelde het terrein een belangrijke rol in de ontwikkeling van Beernem?
- welke impact hebben de voorziene werken op de bodem?
- >Als in geschreven of cartografische bronnen sprake is van één of meerdere sites wordt er een antwoord gezocht op volgende vragen:
 - wat zijn de karakteristieken van deze site(s)?
 - wat is de bewaringstoestand van deze site(s)?
 - hoe verhoudt deze site zich tot het landschap?
 - wat is de waarde van deze site(s)?
- >Als er geen site of sites op deze terreinen gekend zijn dan wordt een antwoord gezocht op volgende vragen:
 - is de bodemopbouw intact , gedeeltelijk of volledig verstoord?
 - wat betekent dit voor het archeologisch potentieel van het terrein?

4.2 Randvoorwaarden

De bouwheer heeft, in het kader van de realisatie van de twee bouwvolumes, reeds eerder archeologisch onderzoek laten uitvoeren op het bewuste perceel door Raakvlak (Roelens en Lambrecht, 2014). Dit onderzoek is echter nog niet doorgestroomd tot de CAI en de GGA-kaart¹. De opmaak van een archeologienota bij deze bouwaanvraag is dan ook een decretale verplichting.

¹ pers.communicatie, de heer Erwin Meylemans, Agentschap Onroerend Erfgoed

4.3 Beschrijving van de geplande werken en bodemingrepen

Vivendo cvba plant op dit terrein de bouw van een sociale verkaveling "Berenheem". Hiervoor werd in het verleden de terreinen van het toenmalige gemeentelijke ontmoetingscentrum aangekocht en de bijhorende gebouwen gesloopt. Aansluitend werd er archeologisch onderzoek uitgevoerd door Raakvlak (zie verder). Sinds 2016 is de eerste bouwfase opgestart en worden de twee appartementencomplexen met ondergrondse parkeergelegenheden gebouwd. Het plangebied ziet er, bij aanvang van deze bureaustudie, uit zoals op onderstaande foto (figuur 2). Hierop is het westelijke appartementencomplex te zien. Aan de rechterzijde vooraan op de foto is de inrit naar de ondergrondse parkeergarage. Het zicht is richting Rollebaanstraat.

Figuur 2: zicht op de huidige werf (bron: opname Sven Mistler, dd.6/12/2016)

In de huidige stedenbouwkundige aanvraag gaat het om volgende vergunningsplichtige werken:

- a) de bouw van een wegnis met enkele aangrenzende bovengrondse parkeerplaatsen (figuur 3)

De noordzijde van het perceel wordt afgestaan aan het openbaar domein. Op deze zone wordt een wegnis gebouwd. Op het einde van deze rijweg wordt een keermogelijkheid voorzien zodat het steeds mogelijk is om te keren voor o.a. vuilniswagen en brandweer. De totale oppervlakte bedraagt zo'n 750 m².

De opbouw van deze wegnis wordt weergegeven op figuur 4 (links): deze bestaat uit een onderfundering van een 20-tal cm, een steenslagfundering van 25 cm dikte en een toplaag betonverharding van 20 cm. Hiervoor wordt een wegkoffer van circa 70 cm t.o.v. het maaiveld gegraven.

Aan de zuidkant van de weg en aan de oostkant van het keerpunt worden enkele bovengrondse parkeerplaatsen voorzien, met een vergelijkbare verticale impact als de wegenis. De totale oppervlakte van de parkeerplaatsen bedraagt circa 175 m².

De opbouw wordt eveneens op figuur 4 (centraal) weergegeven: deze bestaat uit een 20-tal cm onderfundering en een betonfundering van 20 cm. Dit wordt afgewerkt met kasseien die in een zandcementbed van ongeveer 7.5 cm gelegd worden.

ONTWORPEN TOESTAND.

SCHAAL : 1/200

Figuur 3: ontwerp van de verkaveling, met aanduiding van de geplande werkzaamheden (bron: Studiebureau Jonckheere)

b) De aanleg van een fiets-en wandeldoorsteek naar de Berenheemstraat (figuur 3)

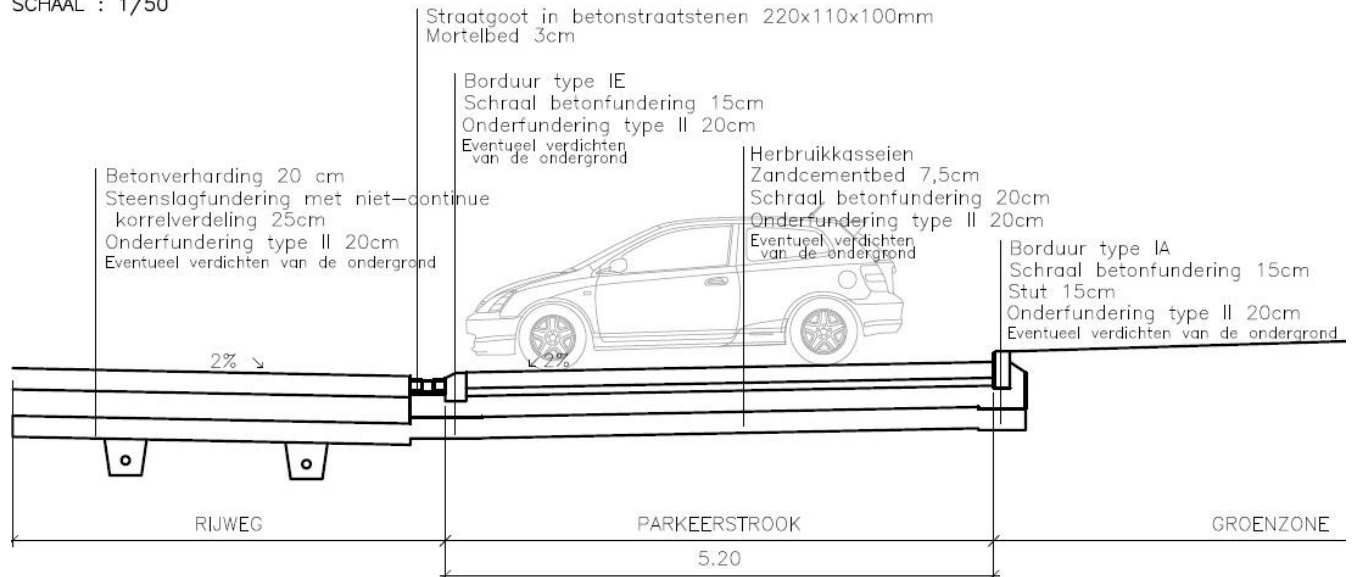
Er wordt ook een fiets- en wandeldoorsteek in betonstraatsteen voorzien die aansluit op de Berenheemstraat. Oppervlaktegewijs gaat het om een verstoring van 285 m². De opbouw wordt schematisch weergegeven op figuur 5: het gaat om onderfundering van 15 cm, waarop betonstraatstenen (hoogte 6 cm) in een dun zandcementbed worden gelegd. Deze ingreep is aldus vrij beperkt.

c) het aanleggen van een riolering (figuur 3)

Er wordt een gescheiden rioleringsstelsel aangelegd, één voor DWA (rode lijn op fig.3) en één voor RWA (groene lijn op fig.3), met een totale bodemingreep van **x m²**. Beide takken aan ter hoogte van de Rollebaanstraat. Op de riolering wordt een dekking van minimum 80 cm voorzien.

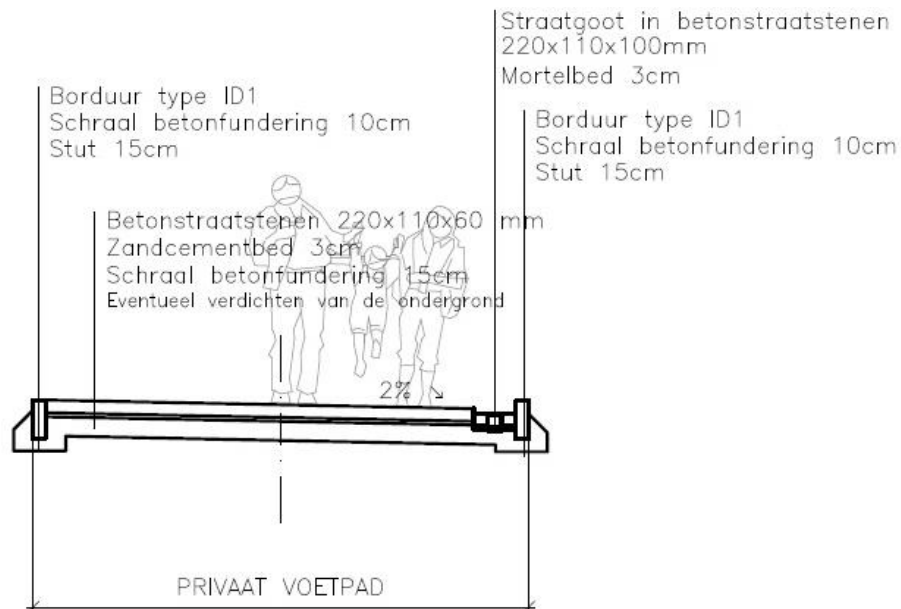
Tenslotte worden nog een aantal zaken gerealiseerd die onder de noemer 'groenaanleg' gegroepeerd kunnen worden. Het betreft de aanleg van een groenzone (bomen en struiken) rondom de appartementencomplexen. Bij deze werken zijn de bodemingrepen eerder beperkt, toch in verticale dimensie.

SCHAAL : 1/50

Figuur 4: dwarsprofiel van de geplande opbouw van de wegenis en aanpalende parkeerstrook (bron: Studiebureau Jonckheere)

SCHAAL : 1/50

Figuur 5: dwarsprofiel van de geplande opbouw van het voetpad (bron: Studiebureau Jonckheere)

In deel 2, 'Beoordeling' wordt verder nagegaan in welke mate de hierboven opgesomde bodemingrepen een bedreiging vormen voor het potentieel aanwezige archeologische erfgoed en welke verdere stappen al dan niet genomen moeten worden.

5. Beschrijving van de werkwijze en strategie van het vooronderzoek

Deze archeologienota bestaat in eerste instantie uit een bureaustudie (vooronderzoek zonder ingreep in de bodem). Hierin is de aard van de werken afgewogen ten opzichte van de beschikbare kennis van het projectgebied op landschappelijk, bodemkundig, historisch-cartografisch en archeologisch vlak om zo een onderbouwde inschatting te kunnen maken van het archeologisch potentieel van het projectgebied.

Het bureauonderzoek werd uitgevoerd door een erkend archeoloog van AardeWerk. De nota werd opgemaakt op een PC met Office-software. Het bijhorend kaartmateriaal werd aangemaakt in een GIS-omgeving (QGIS). In dit softwarepakket werden de digitale ontwerpplannen ingeladen en geprojecteerd ten opzichte van de WMS-lagen en/of de shapefiles die ter beschikking gesteld worden door de Vlaamse overheid via www.geopunt.be, www.dov.vlaanderen.be, geo.onroerenderfgoed.be en de website van de Centrale Archeologische Inventaris (CAI).

Indien mogelijk werd de archeologische informatie aangevuld en/of gecorrigeerd met gegevens uit het archief van Raakvlak en/of van de voormalige Stadsarcheologische dienst van Brugge.

De eventuele inbreng van een wetenschappelijk comité was gezien de aard en omvang van dit project niet noodzakelijk.

II. Beoordeling

Het doel van dit hoofdstuk is om een beoordeling te maken van het projectterrein op basis van gekende landschappelijke, historische, cartografische en archeologische informatie. Vervolgens wordt gekeken in welke mate het terrein nog voldoende intact is.

1 Fysisch-geografische situering

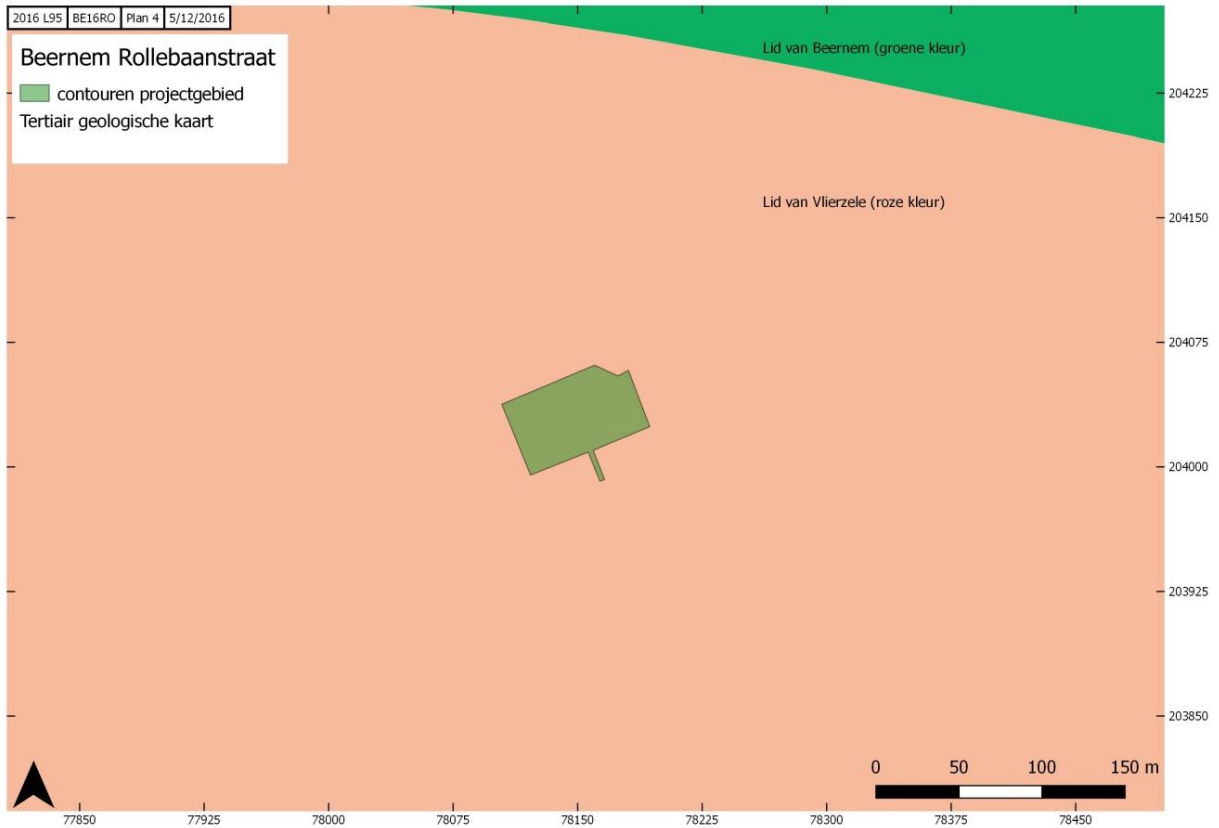
Beernem ligt 13 kilometer ten zuidoosten van Brugge. Beernem grenst ten noorden aan Oedelem, ten oosten aan Sint-Joris, ten zuiden aan Maria-Aalter (Oost-Vlaanderen), Ruiselede en Wingene en ten westen aan Hertsberge en Oostkamp.

Het grondgebied behoort fysisch-geografisch tot Zandig Vlaanderen, en meer specifiek tot het Westelijk Houtland. Het landschap is zacht glooiend met hoogteverschillen die variëren van 7 meter boven zeespiegelniveau nabij de wijk "De Gevaerts" in het westen tot 26 meter in het zuiden nabij "Het aanwijs". De drempel van de Sint-Amanduskerk ligt op 12 meter. De beekstelsels met kleine, smalle valleien, wateren in essentie centraal af naar het Kanaal Gent-Oostende. De Miseriebeek ontwatert de zuidelijke helft. De Lijsterbeek en de Biezemoerbeek monden vanuit het noorden in het kanaal uit.

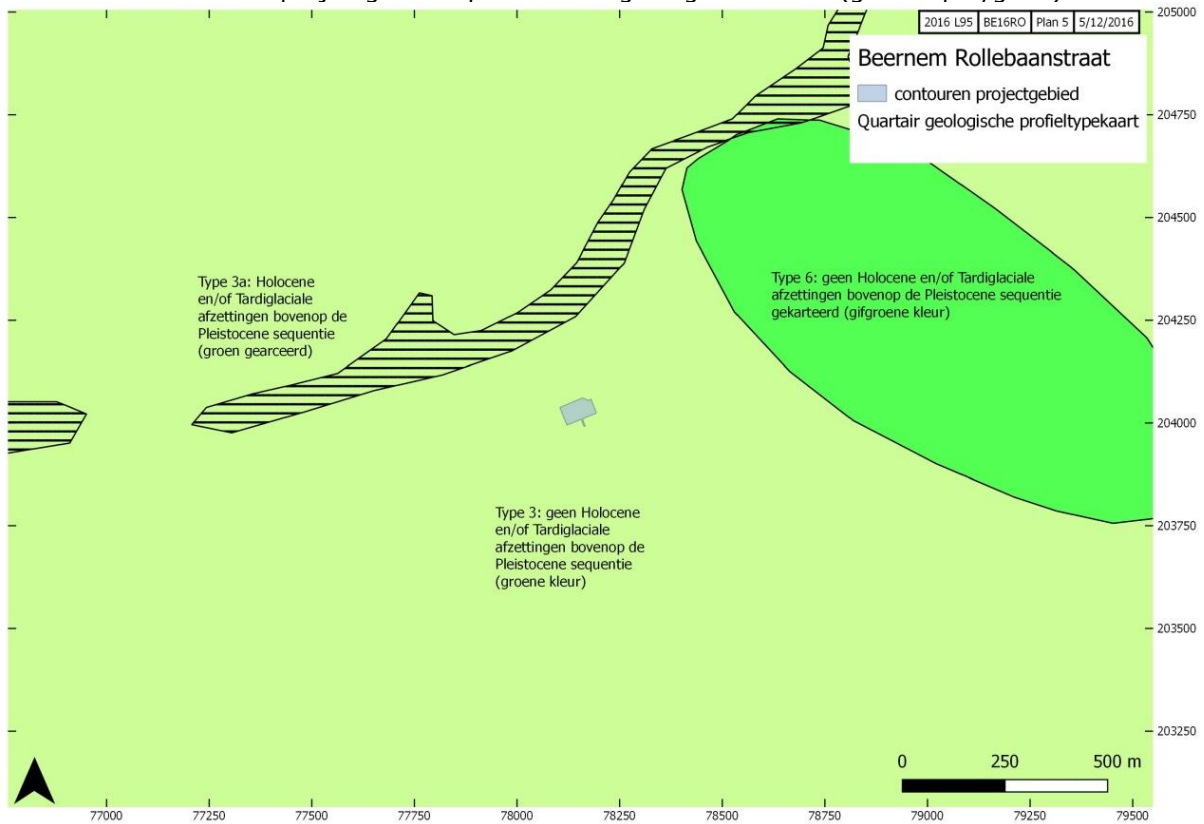
Bebossing komt uitgesproken voor in de zuidelijke helft tegen de grens met Hertsberge en Wingene, waar zich de kern van het historische Bulskampveld situeert. Het gebied ten noorden van het kanaal werd steeds als landbouwgrond gebruikt, wat onder meer de (voormalige) concentratie van windmolens in de noordelijke helft verklaart. De zuidelijke helft van Beernem was lang ingenomen door bossen en wastines en de landbouwgronden werden er pas laat in gebruik genomen. De goedkope gronden werden ingenomen als uitgestrekte kasteeldomeinen. (Naar inventaris Onroerend Erfgoed, object 122137)

Geologisch gezien behoort het projectgebied tot de **tertiaire** formatie van Gentbrugge, onderdeel van het lid van Vlierzele (GeVI). Het betreft groen tot grijsgroen fijn zand, soms kleihoudend, met plaatselijk dunne zandsteenbankjes (Plan 4).

Op de **quartair geologische kaart** (Plan 5) behoort het projectgebied tot legende type 3 (groene kleur), zijnde eolische afzettingen van zand tot silt die dateren uit het Weichseliaan (laat-Pleistoceen). Er zijn geen Holocene en/of Tardiglaciale afzettingen bovenop de Pleistocene sequentie gekarteerd.

Plan 4: het projectgebied op de tertiair geologische kaart (groene polygoon)

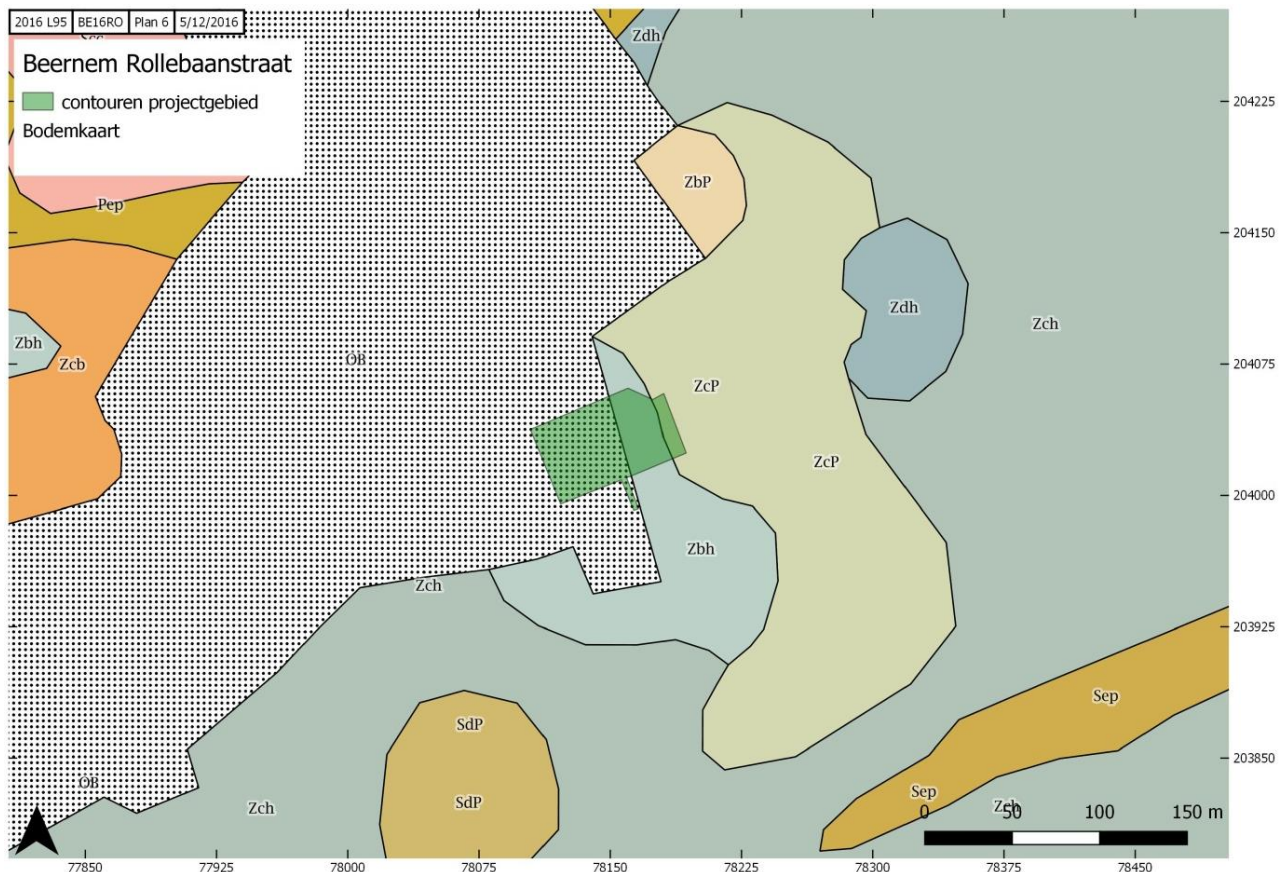

Plan 5: het projectgebied op de Quartair geologische kaart (blauwe polygoon).

Op de bodemkaart is het onderzoeksgebied gelegen in de zandstreek (Plan 6). Ter hoogte van het plangebied bestaat de bodemgesteldheid voornamelijk uit 'OB' of 'bebouwde zone'. Omdat het terrein bebouwd was tijdens de opmaak van de bodemkaart, zijn er geen gegevens over de bodem beschikbaar. Welke bodemtypes zich (oorspronkelijk) bevinden in het onderzoeksgebied kan wel vermoed worden uit de nabijgelegen terreinen. In het oosten van het plangebied is het terrein gekarteerd onder bodemseries **Zbh** (lichtblauw) en **ZcP** (groenig grijs).

Onder serie **Zbh** verstaat men droge zandbodems met verbrokkelde ijzer en/of humus B horizont. Dit zijn postpodzolen met een donker bruingrijze bouwvoor van circa 30-40 cm dik, die goed gehomogeniseerd is. Onder de bouwvoor komen resten van de Podzol B voor. Tussen 90 en 140 cm beginnen roestverschijnselen. Deze bodems zijn zeer droogtegevoelig. Serie **ZcP** betreft matig droge zandbodems zonder profiel of met een onbepaald profiel. Deze bodems zijn matig droog en vertonen roestverschijnselen tussen 60 en 90 cm. Ze hebben een gunstige waterhuishouding in de winter, maar zijn wel in enige mate droogtegevoelig in de zomer. Deze bodems zijn matig geschikt voor zomergranen, aardappelen en voor asperges. Ze hebben een hoge meststofbehoefte.

(Sys en Van Ranst, 2000, p. 78)

Plan 6: het projectgebied weergegeven op de bodemkaart (blauwe polygoon).

Dergelijke bodemopbouw werd geregistreerd in 2014, tijdens het archeologisch vooronderzoek uitgevoerd door Raakvlak (figuur 6).

Figuur 6: profiel 2 in sleuf 4 (Roelens en Lambrecht, 2014, p.9)

Onder de ploeglaag (H1) bevindt zich een grijsig bruin zandig pakket, te identificeren als een zwak ontwikkelde (en deels verploegde) horizont (H2). Hieronder volgt de moederbodem, bestaande uit geel tot wit zand (H3). Op de overgang van (H2) naar (H3) is een verdichte ijzerkorst.

Op de **potentiële bodemerosiekaart** wordt de erosiegevoeligheid van het terrein niet weergegeven. De omliggende percelen zijn wel als 'verwaarloosbaar' gekarteerd. Ook het **Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II** draagt weinig bij. Beide kaarten zijn voor de vormelijke volledigheid opgenomen in deze nota, respectievelijk Plan 17 en Plan 18 in bijlage.

2. Historisch-cartografische situering

2.1 Algemeen: het ontstaan van Beernem

"Beernam" als parochie gaat terug tot de 9de eeuw: de eerste vermelding stamt uit een akte van 847. Beernam komt van het Germaanse "birnu", beer of modder en "hamma/ham", landtong in moerassig terrein. Het altaarrecht van Beernem was in de 9de eeuw in het bezit van de abdij van Elnone nabij Saint-Amand-les-Eaux. Dit hadden zij gekregen als een schenking van Lodewijk de Vrome (814-840). Beernem behoorde toe aan Brugge, of in die tijd het Brugse Vrije.

De heerlijkheid "het Walsche(n)" of "heerlijkheid van Beernem", was het belangrijkste binnen de parochie en gesitueerd rond de kerk en de pastorie. De familienaam van Beernem werd in de 14de eeuw door de oudste heren gedragen. Daarna kwam de naam in de handen van de families van Lichtervelde, Claerhout, de Baenst, Matonte en van Ursel.

Het zuiden van Beernem behoorde toe aan de heerlijkheid "*van de Nieuwen*". Deze heerlijkheid bestond al in de 14de eeuw en was in bezit van de familie van Ursel. In 1746 werd deze samengevoegd met "*de Walschen*".

De parochiegrenzen werden in 1242 vastgelegd door de Doornikse bisschop Walter de Marvis. Dit kaderde vermoedelijk in de ontginning van het uitgestrekte Bulskampveld. Dit gebied was het grootste heidegebied van het graafschap Vlaanderen dat zich uitstreckte over de gemeenten Bellem, Lotenhulle, Aalter, Beernem, Wingene, Ruddervoorde, Aartrijke, Lichtervelde, Zwevezele en Torhout. Alle niet-ontgonnen gronden waren oorspronkelijk eigendom van de Graaf van Vlaanderen, maar ook de dorpsgemeenschappen uit de omgeving hadden er gebruiksrecht op. In de 13de eeuw was er een bevolkingsgroei, waardoor de veldgebieden op grote schaal werden ontgint. Onder impuls van abdijen en stedelijke hospitalen zijn pogingen ondernomen om het land vruchtbaar te maken, met wisselend succes.

Het kanaal Gent-Brugge is al in de 13de eeuw gegraven en is daarmee één van de oudste kanalen in Vlaanderen. Het kanaal is tussen 1270 en 1280 gebouwd. Hierdoor kon er verbinding gemaakt worden tussen de historische rivieren de Zuidleie en de Hoge Kale. De waterweg die ontstond was niet recht en bevatte vele sluizen. In de periode 1330-1335 werd de Zuidleie vanaf het Minnewater tot aan de Moerbrug gekanaliseerd. Rond 1360 werd er besloten de Zuidleie overal uit te diepen.

Op de kaart van het Brugse Vrije door Pieter Pourbus is Beernem afgebeeld als een landelijk dorp (figuur 7). Hierbij is er bebouwing die geconcentreerd is langs de weg die loopt van de kerk van Beernem in (westelijke) richting naar "*Meerberghe*". Daar staat een stenen gebouw dat waarschijnlijk de hoeve "*Oude Paterij*" moet voorstellen. Deze hoeve was in gebruik tot aan de Franse Revolutie als buitenverblijf van de Brugse ongeschoeide karmelieten.

De weg die loopt van de hoeve tot aan de kerk vertoont allerlei vertakkingen aan beide zijden. Deze zijn waarschijnlijk aangelegd als poging tot het ontginnen van het Bulskampveld. Daarnaast is de bebouwing erg verspreid. Ook staan er op de kaart meerdere landgoederen. Het "*Laregoed*", afgebeeld als twee stenen en een houten gebouw binnen een vierkante omwalling met daarbuiten nog een tweetal gebouwen, en "*Oudenaerde*", heden gekend als "*'t Eeckhof*". Dit landgoed is gekenmerkt met een duidelijke opper- en neerhofstructuur: een stenen gebouw gelegen binnen een gesloten, vierkante omwalling met daarbuiten nog een stenen gebouw en twee houten constructies die door een tweede,

ruimere omwalling omsloten waren. De tweede omwalling sloot aan op een beek, die naar de Zuidleie stroomde.

Figuur 7: Uitsnede uit de Grote Kaart van het Brugse Vrije (1597) (bron: interne kaartdata Musea Brugge)

Tussen 1578 en 1584 werd de kerk van Beernem met de grond gelijk gemaakt door de Geuzen. In 1644 werd de kerk heropgebouwd in gotische stijl. De bestaande pastorie werd in 1584 vernield, om vervolgens in 1608 weer opnieuw te worden herbouwd. In 1659 werd die weer gesloopt, dit keer door de Franse leger troepen. De huidige pastorie dateert uit de laatste helft van de 19de eeuw.

Als gevolg van de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) werd er naast het kanaal een gordel van forten gebouwd, als onderdeel van de Staats-Spaanse Linies. Tijdens deze oorlog zijn er vanuit beide kanten vele militaire bouwwerken gerealiseerd. Deze bestonden meestal uit een verdedigingswal met een gracht. Soms waren er redoutes en/of forten bij gebouwd. In Beernem werd de dijk langs het kanaal gebruikt. De forten werden als wachtpost gebruikt, de linies zelf als inundatiewering, antipenetratie stelling en verbindingsweg of communicatielijn tussen de steden en/of forten onderling. Op vandaag zijn de restanten van deze bouwwerken niet meer zichtbaar.

In het begin van de 17de eeuw werd de Westerschelde door de Nederlanders geblokkeerd. Om toch gebruik te kunnen maken van een kanaal, werd de idee voor het kanaal tussen Gent en Brugge hernomen. In 1613 wordt er toestemming gegeven voor het graven van het kanaal Gent - Brugge in de bedding van de Zuidleie. De steden Brugge, Gent en Oostende helpen mee en het nodige land wordt onteigend. In het proces om het kanaal aan te leggen worden er meerdere waterlopen met elkaar verbonden; de Zuidleie of Brugse Reie tussen

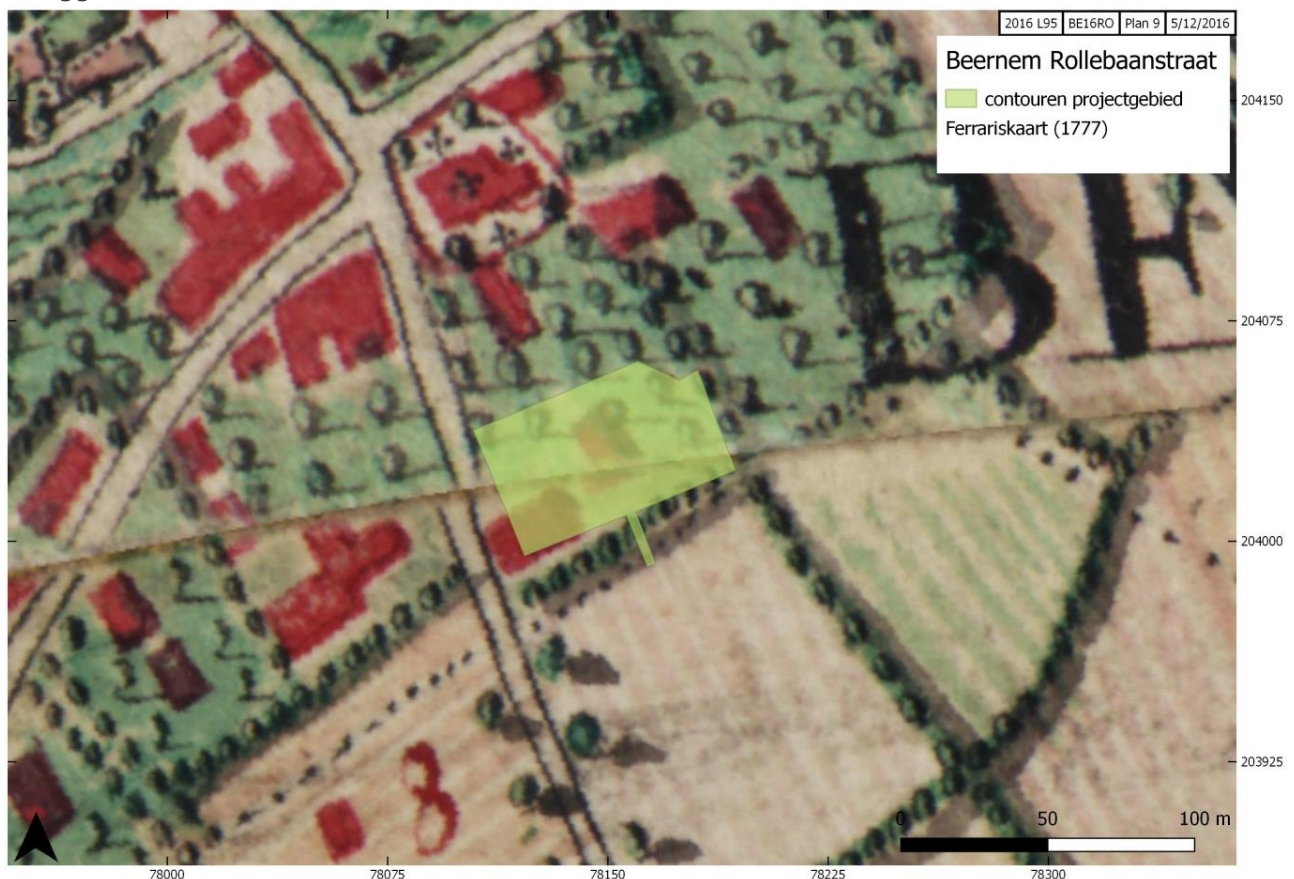
Brugge en Beernem, en de Hoge Kale tussen Sint-Joris en Gent. In 1621 wordt het kanaal Gent - Brugge geopend. De gehele lengte van de vaart tussen Brugge en Gent is bevaarbaar en zo komt er een einde aan de 300-jarige strijd tussen Brugge en Gent over dit project.

Na de Spaanse Successieoorlog (1702-1713), onder het Oostenrijks Bewind, kent Beernem een periode van rust en ontwikkelingen. Hierbij horen een demografische expansie, een economische ontsluiting en een uitbreiding van het wegennet met onder meer de aanleg van steenwegen. Onder het bewind van Oostenrijk werd er een nieuwe manier van ontginningen ingevoerd. Aangezien er in Vlaanderen een houttekort was, werden er speciale velden op systematische wijze verkaveld er werd er een bos aangeplant (Naar Inventaris Onroerend Erfgoed, object 122137).

De 19de en 20ste eeuwse geschiedenis is goed gedocumenteerd en wordt hier enkel besproken voor wat betreft het plangebied.

2.2 Historische situering van het projectgebied

Historisch kaartmateriaal van het gebied is pas voorhanden vanaf de late 18e eeuw: op de Ferrariskaart wordt het projectgebied weergegeven als een met hagen en bomen omzoomde boomgaard (**Plan 8**). Er zijn twee bouwvolumes afgebeeld: één volume bevindt zich in de zuidwestelijke hoek en is haaks op de rijweg ingeplant. Een tweede, kleiner volume ligt centraal in het plangebied. Over de aard van deze bewoning is verder geen informatie teruggevonden.

Plan 9: Het projectgebied (groene polygoon) weergegeven op de Kabinetskaart (1778).

Op 19de eeuwse cartografische bronnen zijn deze volumes kennelijk verdwenen: zowel op de Atlas der Buurtwegen (**plan 10**), de topografische kaart van Vandermaelen (**plan 11**) en de Popp-kaart (**plan 12 in bijlage**) is het landgebruik binnen het plangebied zuiver agrarisch. Wellicht is het georefereren van de Ferrariskaart niet precies genoeg en liggen de bouwvolumes ten noorden van het plangebied?

Op Plan 10 en Plan 11 is eveneens een wandelpad of kerkwegel zichtbaar. Deze loopt vanaf de St-Amanduskerk in zuidoostelijke richting, waarna deze de oostelijke perceelsgrens van het plangebied volgt. Iets zuidelijker buigt deze weg af in oostelijke richting. Op latere kaarten wordt deze wegel niet meer afgebeeld².

Plan 10: Het projectgebied (blauwe polygoon) op de Atlas der Buurtwegen (ca. 1840)

In de 20ste eeuw blijft deze situatie ongewijzigd tot het einde van de jaren 1960: de gemeente Beernem realiseert dan een parochiaal centrum op het plangebied.

"op 22 januari 1971 had de inwijding plaats van het nieuwe parochiale centrum Berenheem, door Mgr De Smedt. Dit gebouwencomplex waarvan medepastoor Deceuninck de grote promotor was, omvat een toneel- en vergaderzaal met 500 plaatsen, een keuken, een muziek- en twee vergaderzalen, een jeugdlokaal, de St-Amandsbibliotheek, die in 1978 haar eeuwfeest vierde." (Ryershove, 1979, p.496).

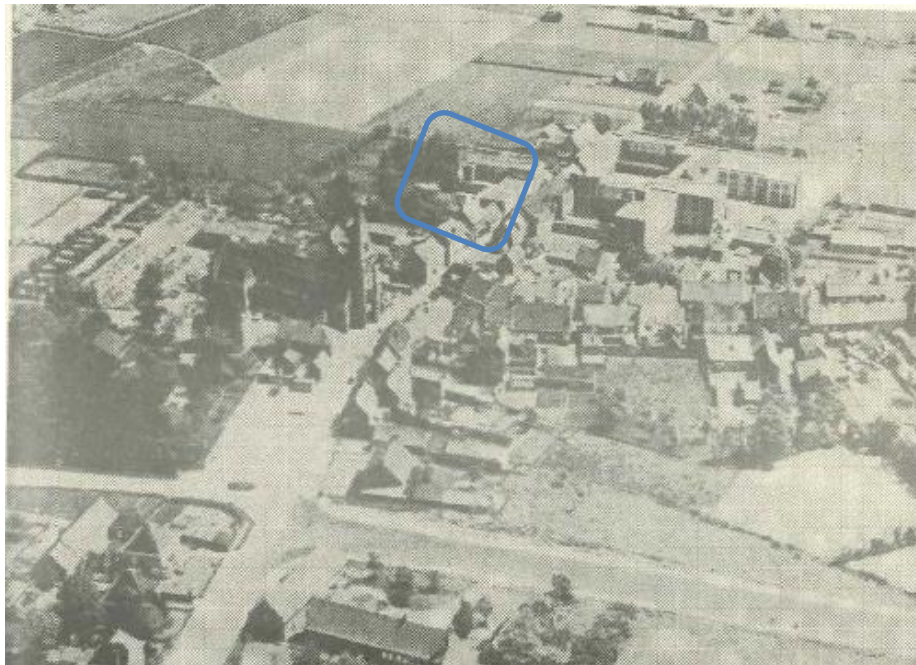
In eerste instantie betreft het twee aaneengesloten volumes: een langwerpig volume parallel met de rijweg en, in de zuidwestelijke hoek van het plangebied, een kleiner haaks volume.

² De kerkwegel staat niet op Plan 12 t.e.m. 16 in deze nota, maar ook niet op de topografische kaarten van het NGI, edities 1911 en 1947, geraadpleegd op <http://www.Cartesius.be>

Deze situatie is zichtbaar op de orthofotomozaïek uit 1971 (**Plan 13 in bijlage**) alsook op een luchtfoto uit 1965 (figuur 8).

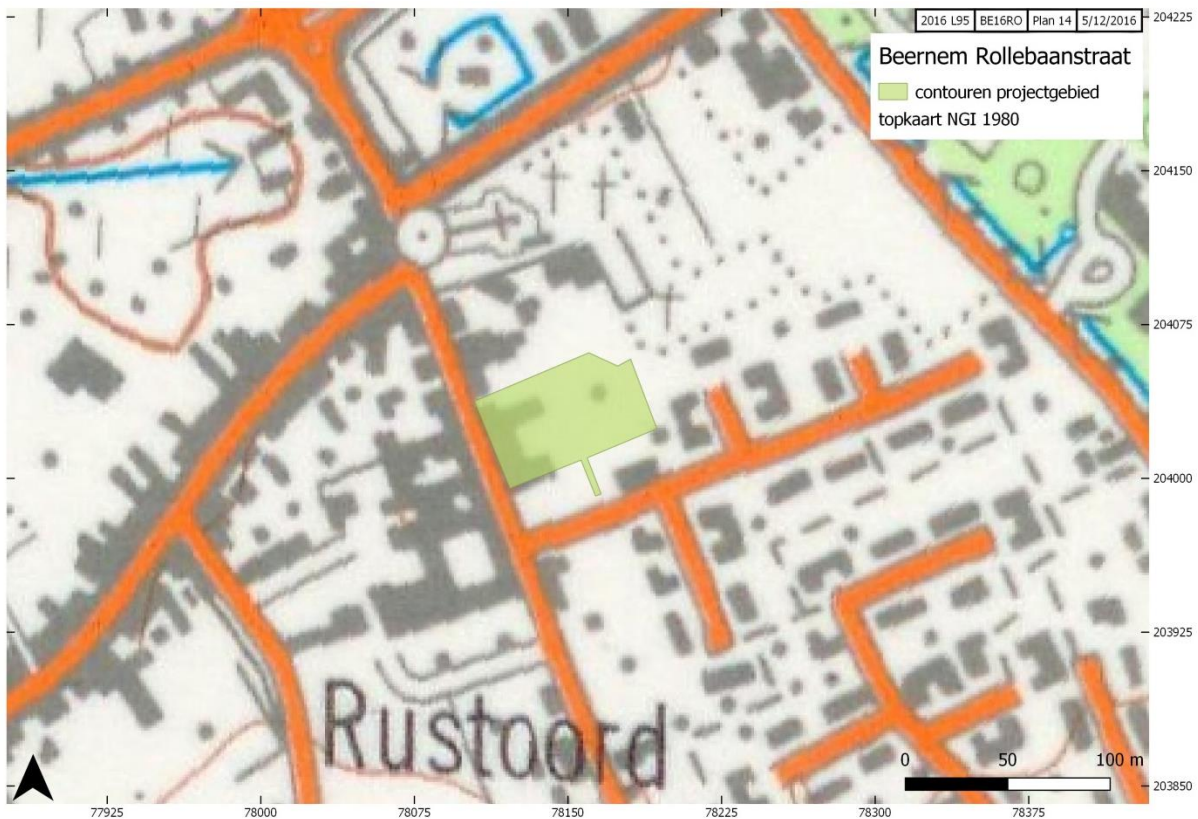

Plan 11: Het projectgebied (blauwe polygoon) op de Vandermaelen kaart (1846-1854)

Figuur 8: luchtfoto van Beernem, 1965, met aanduiding van het parochiaal centrum 'Berenheem' in opbouw (bron: Ryserhove, 1979)

Het centrum blijkt al snel te klein voor de noden van de groeiende gemeente. In de loop van de jaren worden de nodige verbouwingswerken uitgevoerd. Op de topografische kaart van het NGI, editie 1980, is een tweede haaks volume zichtbaar in de noordwestelijke hoek van het plangebied alsook een kleinere structuur. Volgens omwonenden betreft dit een voormalig speelpleintje (**Plan 14**). Ook in de daaropvolgende jaren worden er uitbreidingen gedaan. Op de orthofoto uit de periode 1979-1990 (**Plan 15**) is duidelijk zichtbaar dat de ganse westelijke helft van het plangebied ingenomen is door bebouwing en verharding. Deze laatste situatie blijft ongewijzigd tot 2009, wanneer de ondertussen sterk gedateerde infrastructuur afgebroken wordt (figuur 9). In 2014 wordt een archeologisch proefonderzoek uitgevoerd door Raakvlak (zie verder). Op de meest recente orthofoto's (2013-2015) zijn de contouren van de gedempte proefsleuven nog zichtbaar (**Plan 16 in bijlage**).

Plan 14: het projectgebied (groene polygoon) op de topografische kaart uit 1980 (bron: NGI/Cartesius)

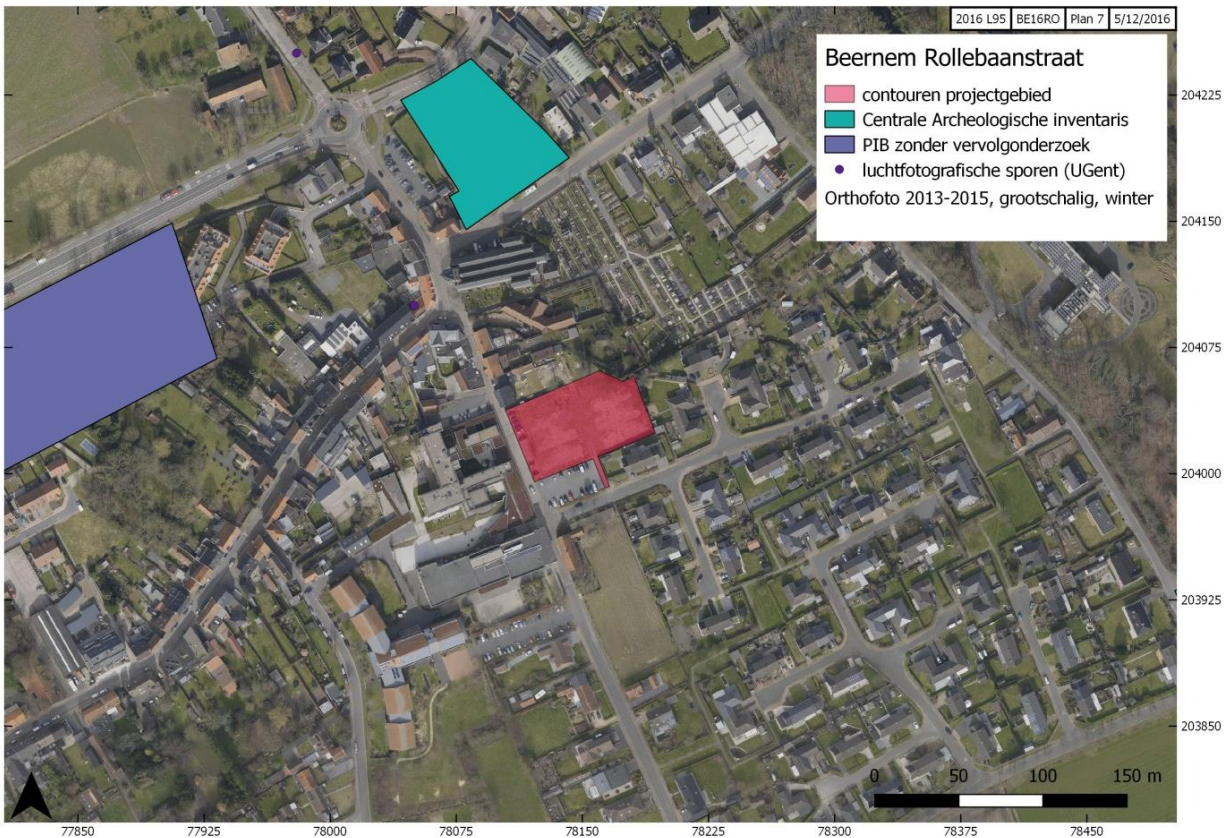

Plan 15: het projectgebied op de orthofotomozaïek, periode 1979-1990 (groene polygoon)

Figuur 9: zicht op OC Berenheem tijdens de sloopwerken (bron: beernem.skynetblogs.be, bericht van 10-02-2009)

3 Archeologische voorkennis

Plan 7: het projectgebied op de Centrale Archeologische Inventaris (groene polygoon).

Binnen het plangebied zijn geen archeologische waarden gekend. In de Centrale Archeologische Inventaris zijn slechts een beperkt aantal items terug te vinden in een straal van 250 m rondom het plangebied (Plan 7):

- id 73877 Hoornstraat 7 , Pastorie bij St-Amanduskerk

Het betreft de pastorie van de huidige kerk. De eerste vermelding van de pastorie in geschreven bronnen dateert uit 1584. Deze werd in 1659 vernield door de Fransen. De huidige pastorie dateert van 1863. De Oorspronkelijke omgrachting is bewaard. Deze wijst op een oudere kern, namelijk een laatmiddeleeuwse site met walgracht.

- Laag gebeurtenissen, "Parkstraat, Beernem" (paarse kleur)

Tijdens een proefonderzoek naar aanleiding van een verkavelingsproject tussen de Parkstraat en de Bloemendaelestraat werden geen archeologische sporen noch metaaldetectievondsten aangetroffen. Wellicht betrof het weinig aantrekkelijke, drassige gronden (Huyghe, 2011)

- D.m.v. luchtfotografie herkende archeologische sporen, dia 83111

De laag 'luchtfotografie, Ugent' vermeldt een archeologisch spoor op deze locatie. In de voor Raakvlak ontwikkelde Google kml-bestanden is dit spoor echter niet opgenomen. Wellicht betreft het een minder relevant spoor zoals een subrecente gracht?

Over de oudste geschiedenis van Beernem is vrij weinig gekend. Een inventarisatie van archeologische sporen zichtbaar op luchtfoto's van de Universiteit Gent, resulteerde in zo'n 1500 sporen op het grondgebied groot-Beernem, wat een uitzonderlijke sporendichtheid is voor West-Vlaanderen. Een cluster van dergelijke sporen bevindt zich circa 1 km ten zuidoosten van het plangebied.

Ondanks de lange occupatiegeschiedenis in de streek is het archeologisch onderzoek in Beernem vooralsnog vrij beperkt: in de 18de eeuw wordt melding gemaakt van een Romeinse muntschat. In de vroege jaren 1980 werd een poging tot synthese gemaakt op basis van *fieldwalking* en enkele summier gepubliceerde terreinvaststellingen – bijvoorbeeld 'sporen met inheems Romeins materiaal bij de bouw van meubelen De Graeve'- door Nele Vandermoere (Vandermoere, 1980).

In 1997 werden, door het toenmalige het Instituut voor het Archeologisch Patrimonium, Romeinse sporen opgegraven aan het kanaal Gent - Oostende. Ten noorden van het gehucht Gevaerts werden sporen van een Romeinse nederzetting en een mogelijk bijhorend grafveld aangetroffen. Op de Walakker, tussen de Larekouters en de Legeweg werden inheems-Romeinse nederzettingssporen gevonden. Het betreft de plattegronden van een vijftal houten constructies, namelijk woonstalhuizen met potstal en kleinere schuren of stallen. Beide complexen dateren mogelijk uit de 1ste - 2de eeuw.

(<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/122137>)

In 2010 werd nabij Haverbilken (Oedelem) een multiperioden-site opgegraven door Raakvlak. Naast vondsten uit de steentijd en de volle middeleeuwen (gebouw en spieker uit de 10de tot 12de eeuw), kwam een grafenclosure met 11 Romeinse brandrestengraven aan het licht (Van Besien en Decraemer, 2010).

Bij uitbreidingswerken aan de begraafplaats Hogenakker (Oedelem) is recentelijk een grafcirkel uit de bronstijd opgegraven. Op basis van 14C-onderzoek is deze omstreeks 1900 v.Chr. te dateren. Hierbij zijn ook twee waterputten uit de Merovingische periode onderzocht (Lambrecht, 2014).

Op het plangebied zelf werd in december 2014 een archeologisch vooronderzoek uitgevoerd door Raakvlak. Er worden geen archeologische sporen geregistreerd tijdens dit onderzoek (figuren 10a-b en 11)

Een aanzienlijk deel van het terrein blijkt verstoord door de bouw en sloop van het toenmalig parochiaal centrum. Uit de storthopen komen enkele losse vondsten, waaronder een bodem van een schotel in industrieel wit aardewerk, gestempeld "Petrus Regout, Maastricht". De bucolische decoratie aan de binnenzijde is met de transferprint-techniek aangebracht en kan vanaf de 2e helft van de 19de eeuw voorkomen, maar het bewuste exemplaar is waarschijnlijk 20ste eeuws. Andere vondsten- een Coca-Cola glas, een wijnfles en porselein van de 1960s- wijzen dan weer naar het toenmalige parochiaal centrum (figuur 12). Archeologisch hebben ze geen waarde (Roelens en Lambrecht, 2014, p.10)

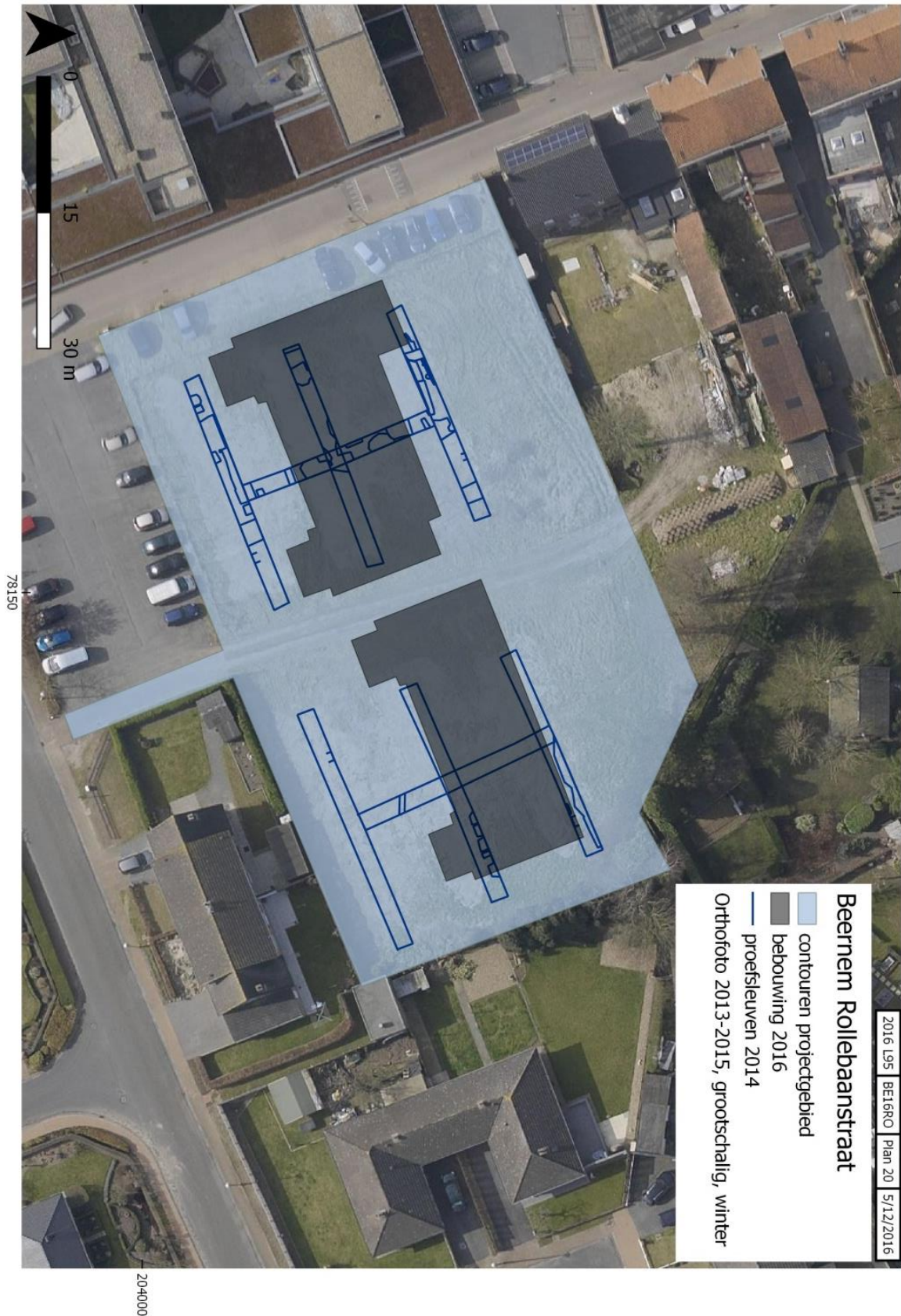
De inplanting van de sleuven wordt weergegeven op **Plan 20**. Enkel het meest noordelijke gedeelte van het plangebied is nog niet onderzocht. Het archeologisch potentieel wordt echter als 'zeer laag' ingeschat.

Figuur 10a-b: Zicht op de geregistreerde verstoringen in sleuf 4 (l) en sleuf 5 (r) (bron: Roelens en Lambrecht, 2014)

Figuur 11: tijdens het proefonderzoek aangetroffen scherven industrieel wit aardewerk (bron: Roelens et al, 2014)

Plan 20: aanduiding van de proefsleuven uit 2014 t.o.v. de huidige terreintoestand

4 Gaafheid van het terrein: verstoringen

In dit hoofdstuk worden de gekende verstoringen in en rondom het projectgebied beschreven, dewelke een nefaste invloed gehad hebben op de gaafheid en de bewaringstoestand van de verwachte *archeologica*.

Voor de eeuwenlange periode vanaf het gebruik van/aanpassingen aan het landschap door de prehistorische mens tot de beschikbare cartografische bronnen zijn er geen gegevens voorhanden. Er kan echter wel aangenomen worden dat verstoringen – althans in verticale zin – kleinschalig zullen zijn geweest: bodemingrepen in het kader van een 'doorsnee' agrarisch gebruik zullen beperkt gebleven zijn tot een toplaag van 30-40 cm.

Pas met de bouw van het parochiaal centrum, bestaande uit een feestzaal, een bibliotheek en allerhande andere voorzieningen in de jaren 1960s treed er lokaal een meer substantiële verstoring op. Op basis van de beschikbare kaarten en plannen (supra) kan er gesteld worden dat er in de loop van de jaren 1980 en 1990 nog verschillende ingrijpende verbouwingen zijn uitgevoerd.

Ter voorbereiding van het huidige project is het volledige gebouwenbestand gesloopt in 2009 (figuur 9). In het voorjaar van 2014 werd een archeologisch proefsleuvenonderzoek uitgevoerd door Raakvlak. Op de meest recente orthofoto (2013-2015) zijn de gedempte sleuven nog zichtbaar. Tijdens dit vooronderzoek worden geen archeologische sporen aangesneden. Uit Plan 20 blijkt dat enkel de noordelijke restfractie nog niet archeologisch onderzocht werd.

Sinds het voorjaar van 2016 wordt er druk gebouwd op het plangebied. Beide appartementencomplexen zijn ondertussen al ver gevorderd, alsook de ondergrondse parkeergarages (zie figuur 2). Hieruit volgt dat quasi het ganse plangebied reeds verstoord is.

5 Synthese

Aan de hand van de onderzoeksvragen kan een synthese gemaakt worden van de relatie tussen het projectgebied, het archeologische kader en de geplande bodemingreep.

-wat is de landschapshistoriek van het terrein?

-hoe is het terrein gebruikt geweest?

Het terrein is op de oudste cartografische bronnen afgebeeld als landbouwgrond (akkers en weiland. In de loop van de jaren 1960 wordt binnen het plangebied een parochiaal centrum gerealiseerd met onder meer een feestzaal en een bibliotheek. Deze gedateerde volumes zijn in het voorjaar van 2009 gesloopt. Sinds dit jaar verrijzen er twee appartementencomplexen met ondergrondse parking op het terrein.

-speelde het terrein een belangrijke rol in de ontwikkeling van Beernem?

Het terrein speelde geen noemenswaardige rol in de geschiedenis van Beernem, volgens de geraadpleegde historische bronnen.

-welke impact hebben de voorziene werken op de bodem?

De voorziene werken, waaronder de aanleg van een rioleringsstelsel en enkele wegenissen, zullen meerdere bodemverstoringen teweegbrengen.

->Als in geschreven of cartografische bronnen sprake is van één of meerdere sites wordt er een antwoord gezocht op volgende vragen:

-wat zijn de karakteristieken van deze site(s)?

In geschreven bronnen is er nergens een vermelding van een historische site op het plangebied. Op de Kabinetskaart staan twee volumes, maar wellicht liggen deze ten noorden van het plangebied (slecht gegeoreferend). In de jaren 1960 wordt er binnen het plangebied een parochiaal centrum gerealiseerd.

-wat is de bewaringstoestand van deze site(s)?

Niet bewaard, gesloopt

-hoe verhoudt deze site zich tot het landschap?

Niet van toepassing

-wat is de waarde van deze site(s)?

Niet van toepassing

->Als er geen site of sites op deze terreinen gekend zijn dan wordt een antwoord gezocht op volgende vragen:

-is de bodemopbouw intact , gedeeltelijk of volledig verstoord?

Tijdens een archeologisch proefsleuvenonderzoek, uitgevoerd door Raakvlak in 2014, zijn geen archeologische sporen aangetroffen. Er werd vastgesteld dat het terrein aanzienlijk verstoord is door de opeenvolgende bouw, verbouwingen en tenslotte sloop van het parochiaal centrum Berenheem, dat hier tot 2009 ingeplant was.

-wat betekent dit voor het archeologisch potentieel van het terrein?

Op onderstaande syntheseskaart (Plan 19) zijn alle gekende verstoringen op het plangebied weergegeven. Hieruit volgt dat slechts een klein aandeel van het plangebied nog niet verstoord is. Specifiek in relatie tot de geplande werkzaamheden gaat het om de noordoostelijke hoek, die circa 420 m² meet. In deze nota is het archeologisch potentieel van het plangebied als 'erg laag' ingeschat. Verder archeologisch onderzoek wordt dan ook niet geadviseerd.

Plan 19: syntheseskaart met aanduiding van alle gekende verstoringen en het archeologisch proefsleuvenonderzoek t.o.v. de geplande werkzaamheden.

6 Afweging noodzaak verder onderzoek

6.1 Inschatting potentieel tot kennisvermeerdering

Op basis van voorgaande hoofdstukken kan gesteld worden dat er voor het projectterrein slechts een zeer beperkt potentieel tot kennisvermeerdering aanwezig is. Het geringe aandeel ongeroerde bodem (circa 420 m²) dat door de geplande bodemingrepen bedreigd wordt, laat niet toe de financiële kost van een voortschrijdend onderzoekstraject te verantwoorden. Verder onderzoek met ingreep in de bodem, zou in het beste geval een (contextloze) gefragmenteerde indicatie opleveren voor menselijke aanwezigheid in het verleden en zal nooit in verhouding staan tot de gemaakte kosten. Verder onderzoek is dan ook niet zinvol.

6.2 Kader exploitatie potentieel tot kennisvermeerdering

Niet van toepassing

7. Samenvatting

7.1 Samenvatting voor een gespecialiseerd publiek

Op vraag van de bouwheer, Vivendo cvba, is een archeologienota onder vorm van een bureauonderzoek opgemaakt in het kader van het realiseren van wegenis- en rioleringswerken voor de sociale verkaveling Berenheem.

In deze studie zijn alle beschikbare landschappelijke, historische en archeologische bronnen geraadpleegd om een impactanalyse van de geplande bodemingrepen op het potentieel aanwezige archeologische erfgoed te kunnen maken.

Uit het bureauonderzoek is gebleken dat het projectgebied- voor zoverre te achterhalen uit de historische bronnen- altijd landbouwgrond geweest is. Vanaf de jaren 1960 tot in 2009 werden de gronden ingenomen door het gemeentelijk ontmoetingscentrum Berenheem. In het recente verleden (2014) werden de terreinen reeds archeologisch onderzocht werd met behulp van proefsleuven. Hierbij werden geen archeologische sporen aangetroffen, enkel recente verstoringen. De resultaten van dit onderzoek zijn gepubliceerd (Roelens en Lambrecht, 2014).

Slechts een deel van de geplande bodemingrepen situeert zich in ongeroerde bodem. Hieruit volgt dat het weinig zinvol is om verdere stappen te nemen in het archeologische traject.

7.2 Samenvatting voor een niet-gespecialiseerd publiek

Op vraag van de bouwheer is een archeologienota opgemaakt voorafgaand de aanleg van wegenissen en rioleringen voor een sociale verkaveling langsheen de Rollebaanstraat in Beernem.

Uit deze studie is gebleken dat het terrein archeologisch weinig potentieel heeft: op oude kaarten is het altijd aangeduid als landbouwgrond; het merendeel van het terrein was tussen de jaren 1960 en 2009 ingenomen door het parochiaal centrum Berenheem. In 2014 is op deze plaats al archeologisch onderzoek uitgevoerd. Verder onderzoek is niet zinvol.

8. Bibliografie

s.n., (2016a): Code van goede praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch onderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren. Uitgegeven door de Vlaamse Overheid.

s.n. (2016b): Voorbeeld Archeologienota : Aanleg van een parking in de Henri Moensstraat, gelegen achter de kerk te Herdersem (Aalst). Uitgegeven door het Agentschap Onroerend Erfgoed

Ampe Carole e.a. (1995): Cirkels in het land. Een inventaris van cirkelvormige structuren in de provincies Oost- en West-Vlaanderen. *Archeologische Inventaris Vlaanderen, Buitengewone reeks* nr. 4, p.39-40.

Hillewaert, Bieke; Hollevoet, Yann en Ryckaert, Marc (2011): *Op het raakvlak van twee landschappen. De vroegste geschiedenis van Brugge*. Van de Wiele: Brugge

Huyghe, Jan, Van Besien, Elisabeth et ali (2010): *Resultaten archeologisch onderzoek te Haverbilken, Oedelem (Beernem)*. Raakvlak rapport sn

Lambrecht, Griet; Decraemer, Stefan et ali (in voorbereiding): Resultaten archeologisch onderzoek Hogenakker, Oedelem. Rapport Raakvlak 2014: Brugge

Roelens, Frederik en Lambrecht, Griet (2014): Archeologisch vooronderzoek Berenheemstraat-Rollebaanstraat (Beernem), Raakvlak rapport sn

Ryserhove, Alfons (1979): *Geschiedenis van Beernem*. Uitgaven Familia et Patria: Handzame

Van Ranst, Eric en Sys, Carolus (2000): Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen (schaal 1:20 000), Retrieved at

<http://www.labsoilscience.ugent.be/legendebodemkaart.pdf>

Vandermoere, Nele (1980-81): *Archeologisch onderzoek in de gemeente Oedelem: Prospectie-Analyse-Synthese*, onuitgegeven licentiaatsthesis RUGent.

S.n., Agentschap Onroerend erfgoed, "Beernem", retrieved at:

<https://inventaris.onroenderfgoed.be/erfgoedobjecten/122137>